FELIX MERITIS – GEBOUW EN FUNCTIE – EEN DUURZAME RELATIE

5.1, 2, e **over Felix Meritis in**
Een kleine geschiedenis van Amsterdam
Een broedplaats van de nieuwe tijd

In het jaar 1787, het jaar van de eerste steenlegging van Felix Meritis, was de politieke en ideologische spanning in Nederland om te snijden. De strijd tussen de patriotten en de prinsgezinden was aanmerkelijk verhard. Onder druk van de patriotse vrijkorpsen werd in diverse steden de macht overgenomen door de patriotten. Ook in Amsterdam werd in allerlei herbergen wild vergaderd. Lang duurde het patriotse bewind niet. De Pruisische koning, wiens zuster Wilhelmina met Willem V was getrouwd, kwam zijn zwager te hulp. Begin september trok een leger van twintigduizend man de Nederlandse grenzen over, Oranje werd weer in het zadel geholpen en binnen een maand waren alle patriotse vroedschapsleden verdwenen en hadden de oude stadsbesturen hun plaats weer ingenomen.
Typerend voor deze hele periode was het diepgewortelde besef van het verval van de natie. Verlichtingsmensen als Luzac en De Pinto hielden zich sterk bezig met de vraag hoe een nationaal herstel bereikt kon worden.

De Amsterdamse burgers moesten hun eigen weg zoeken in de nieuwe tijden en het werk binnen Felix Meritis speelde daarin een belangrijke rol. Nederland ging ten onder, Amsterdam ging zware tijden tegemoet, maar Felix Meritis bleef daarin wonderbaarlijk overeind, als een baken van optimisme daar aan de Keizersgracht, een vuurtoren van vrijheid, tolerantie en redelijkheid in de meest letterlijke zin van het woord. De oude houten trappen kraakten, maar ze bleven staan en ze maakten het inderdaad mee, de nieuwe, andersdenkende wereld, waarvan de oprichters van Felix Meritis alleen maar hadden gedroomd.

De idealen van de verlichte burgerij uit 1787 zijn in vele opzichten bereikt: in één opzicht zelfs in een mate die men destijds nauwelijks kon vermoeden: Nederland is een natie van burgers geworden. De verlichte burger van toen heeft navolging gevonden in de gedaante van de individualistische, kritische consument van nu. De burger die steeds meer op zoek is naar verdieping en zingeving: moderne varianten op de idealen van de oprichters.

Premisse
Zoals in het *Manifest Duurzaam Beheer Maatschappelijk Erfgoed* te lezen is, ligt de culturele betekenis van maatschappelijk vastgoed in de combinatie van gebouw en gebruik. Deze moeten worden onderscheiden maar nooit gescheiden. Felix Meritis heeft niet alleen een bijzondere architectonische waarde, maar vormt tegelijkertijd een ontmoetingsplaats voor zijn bewoners, bespelers en publiek.

Behoud van een kostbaar merk
Prominent ligt in het midden van Amsterdam een markant gebouw dat ruim twee eeuwen geleden door de Amsterdamse burgerij is gebouwd om het hoofd te bieden aan een tweespalt die de bevolking dreigde te verscheuren. Een ontmoetingsplaats waar partijen met elkaar in gesprek konden komen. Nu is in dit gebouw een eigentijdse organisatie gevestigd die, aangepast aan de hedendaagse wensen, wederom deze functie vervult. Zo zit het ook in de harten en hoofden van Amsterdammers, Nederlanders en buitenlanders gesloten. Felix Meritis is een begrip. Niet voor niets is het embleem van een bijeenkorf prominent te zien in het timpaan, dat het in- en uitvliegen van het bijenvolk symboliseert. De eenheid van gebouw en activiteiten zijn voor eenieder duidelijk: korf, bijenvolk en honing vormen een onverbiddelijke drie-eenheid.

Felix Meritis is een kostbaar merk. Andere ondernemingen en instellingen hebben er per jaar vele miljoenen euro's voor over om een dergelijk imago op te bouwen.

Felix Meritis nu
De huidige maatschappij is complex, internationaal georiënteerd en disciplineoverschrijdend. Indien Felix Meritis mono-disciplinair of eendimensionaal zou zijn dan zou wellicht een bestaand gebouw in de stad kunnen volstaan als huisvesting. Een gebouw geschikt voor óf debatten óf lezingen óf concerten óf colleges óf nieuwe media óf festivals óf het beoefenen van wetenschap.

De complexiteit wordt door ons beschouwd als een 'conditio sine qua non' voor succesvol functioneren. De meerwaarde van Felix Meritis bestaat uit het zichtbaar maken van de relatie tussen verleden, heden en toekomst, het bij elkaar brengen van verschillende disciplines en daardoor gezichtspunten, praktijken of aanbevelingen te kunnen toevoegen aan de vigerende opvattingen en gebruiken. Felix Meritis opereert daarnaast internationaal en gaat allianties aan met andere partners in de samenleving: onderwijs, wetenschap, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Het historisch gebouw Felix Meritis is daardoor aanzienlijk méér dan een willekeurige vestigingsplaats van de Foundation.

Bedrijfsvoering
Felix Meritis Foundation wordt in recente literatuur over bestuur en management beschreven als een programmaorganisatie. Dit soort organisaties heeft met elkaar gemeen dat ogenschijnlijk uiteenlopende activiteiten en bedrijfsmiddelen worden samengebracht in één programma. Onder programma verstaat men: "Een verzameling (tijdelijk) samenhangende en dynamische doelen, inspanningen en middelen." Het monumentale gebouw Felix Meritis moet in deze context worden beschouwd als één van de belangrijkste bedrijfsmiddelen van Felix Meritis Foundation: zonder de specifieke eigenschappen en het verleden van het gebouw zou de programmaorganisatie aanzienlijk minder succesvol zijn dan thans het geval is.

Indien onverhoopt het huidige gebouw niet meer beschikbaar zou zijn dan zou Felix op zoek moeten naar een vergelijkbare locatie in de stad, die minimaal zou moeten beschikken over vier middelgrote publieksruimten. Drie van deze ruimten zouden moeten beschikken over voldoende bijruimten om techniek en bespelers op te vangen voor, na en in de pauzes van de evenementen.

Deze ruimten moeten bovendien voorzien zijn/worden van moderne (theater)technische apparatuur, doekwerk, voldoende nooduitgangen en dergelijke, passend in de regelgeving van Brandweer, Bouw- en Woningtoezicht en Arbeidsinspectie. Een vierde ruimte is nodig voor aanvullende ontvangst van publiek en gasten met een flexibele capaciteit tot 300 gasten, die in eigen beheer van FMF gebruikt dient te worden conform het concept van de programmaorganisatie. Hiervoor moet een horecavergunning aanwezig zijn of worden toegestaan. Alle ruimten moeten zowel los, parallel alsook tegelijkertijd of alternerend gezamenlijk gebruikt kunnen worden. De toegestane gelijktijdige bezoekerscapaciteit zal minimaal 750 personen moeten bedragen.

Naast de vier publieksruimten zullen ook diverse nevenruimten nodig zijn voor techniek, huishouding, kantoren, seminars en vergaderingen alsmede tijdelijke projectruimten voor het beheer van onderdelen van het programma. Hierbij gaat het om de eigen organisatie alsook om zuster- en dochterbedrijven: de Max Wagener Stichting die internationale festivals en coproducties in en buiten het gebouw entameert; de Amsterdam Maastricht Summer University, die hetzelfde doet op het gebied van post-graduate training, Gulliver Connect die buitenlands talent aan FMF verbindt en via het eveneens in Felix Meritis gevestigde People Network dat veelsoortige bijeenkomsten organiseert. Dit zijn enkele voorbeelden die illustreren hoe het gebouw als bedrijfsmiddel voor onmisbare en elkaar wederzijds bevruchtende en onderling samenhangende activiteiten wordt ingezet.

Conclusie
Felix Meritis is een ijzersterk merk dat bestaat uit de combinatie van het schitterende gebouw aan de Keizersgracht en haar functie. Het uit elkaar trekken van deze twee-eenheid zou leiden tot onherstelbare schade. De vanzelfsprekende versmelting tussen de uitstraling van het gebouw en de succesvolle ontmoetingsfunctie zou vervagen en veel van haar waarde verliezen. Bovendien zou dit naar alle waarschijnlijkheid het inhoudelijke, artistieke en bedrijfseconomische einde van de vele afzonderlijke activiteiten betekenen. Activiteiten die thans, in hun onderlinge samenhang, aangestuurd, gehuisvest en geëxploiteerd kunnen worden door een flexibele programmaorganisatie. Veel van het geïnvesteerde kapitaal en geïnvesteerde tijd zou verloren gaan, tot schade van de gebruikers, de eigenaren, de burgers en het gemeentebestuur van Amsterdam.

Vooralsnog is de noodzakelijke goodwillcompensatie geheel buiten beschouwing gebleven. Met een nieuwe start elders zal die alsnog moeten worden gecalculeerd. In dit stadium is immers niet duidelijk wat het mogelijk omzetverlies de eerste jaren zal zijn, als we er al vanuit mogen gaan dat de huidige bedrijfsvoering überhaupt verplaatst kan worden.

FELIX MERITIS
CONNECTING CULTURES